

Temat : Nauki moralne w II cz. "Dziadów" Adama Mickiewicza

- Przypominamy sobie II część "Dziadów" Adama Mickiewicza

Tekst można przeczytać na :

<https://lektury.gov.pl/lektura/dziady-czesc-ii>

Geneza i tematyka II części *Dziadów*

- II część *Dziadów* została wydana w **1823** r. tomie II *Poezji* Mickiewicza razem z powieścią poetycką *Grażyna* w tzw. okresie wileńsko-kowieńskim.
- Nawiązuje do pogańskiego obrzędu, który z czasem wzbogacony elementami chrześcijańskimi, przetrwał na Litwie wśród ludu, mimo sprzeciwu Kościoła. Polegał na nawiązywaniu kontaktu z duchami zmarłych, które nie znalazły spokoju w zaświatach. Uczestnicy rytuału starali się im pomóc (np. modlitwą i poczęstunkiem). **Dziady - obrzęd/święto ku czci zmarłych przodków.**
- Mickiewicz, urodzony i wychowany na Litwie, miał okazję zetknąć się z tym obrzędem. Jego romantyczna koncepcja poezji, czerpiącej z folkloru i ludowych prawd, pozwalała na literackie przetworzenie elementów tego obrzędu.
- **Czas akcji** II części *Dziadów* to wigilia Dnia Zadusznego, **miejsce akcji** – stara kaplica cmentarna. W toku akcji dramatu do zgromadzonych w kaplicy przychodzą kolejne duchy (ich winy są różnych kategorii i mają rozmaity ciężar), wywoływane przez Guślarza. Zjawy proszą o pomoc i udzielają tłumowi nauk moralnych.

W strukturze dramatu Mickiewicza są widoczne kolejne etapy obrzędu:

Przygotowanie	<ul style="list-style-type: none"> • zebranie wieśniaków w zamkniętej kaplicy • zasłonięcie okien
Wzywanie kolejnych duchów	<ul style="list-style-type: none"> • wykonywanie przez Guślarza różnych czynności magicznych (zapalenie kolejno: garści kądzieli, kotła wódki, wianka ze święconych ziół) • wygłaszanie odpowiednich formuł zapraszających („Przyzywamy, zaklinamy”) i odpędzających duchy, wysłuchanie historii każdego z nich, powtórzenie nauki moralnej
Zakończenie uroczystości	<ul style="list-style-type: none"> • poczęstunek dla duchów (rzucenie w każdy kąt garści soczewicy i maku) • zapalenie światła, otwarcie drzwi kaplicy

W obrzędzie dziadów pokazanym w utworze Mickiewicza elementy chrześcijańskie mieszają się z pogańskimi. Najwyższą instancją, do której odwołuje się Guślarz, jest Bóg, mówi się o „Bożym rozkazie”, „zrządzeniu Bożym”. Duch pasterki Zosi przypomina Guślarzowi „obraz Bogarodzicy”. Zjawy dzieci, Józia i Rózi przyjmują postać aniołków, mówi się również o złych duchach. Pojawiają się też przedmioty związane z praktykowaniem religii chrześcijańskiej, przede wszystkim krzyż, a także gromnica. Guślarz często czyni znak krzyża, odpędza nim i żegna duchy. W odpędzaniu duchów widać zresztą zespolenie obu tradycji: chrześcijańskiej i pogańskiej – po wezwaniach skierowanych czy to do Boga, czy to do Trójcy Świętej pojawia się ludowe „a kysz, a kysz!”. Wątek sakralny, chrześcijański to także umieszczenie akcji w wigilię Dnia Zadusznego (jesienny czas jego obchodów wywodzi się również z tradycji pogańskiej), przywołanie czyśćca, nieba, gdzie trafiają ci, którzy zasłużyli na raj, oraz piekła – miejsca dla potępionych. Obrzędy chrześcijańskie i pogańskie łączy intencja uczestników: chęć pomocy potrzebującym duszom w drodze do raju.

Bohaterowie

Po co przybywają duchy? [jałmużna, pacierze, jedzenie, napitek]

Podział na postaci realistyczne i fantastyczne

Postaci realistyczne	Postaci fantastyczne
Guślarz – przewodniczy obrzędowi w kaplicy	Ptaki nocne – sowy, kruki, orlice; mówiące ludzkimi głosami, w tym Kruk i Sowa, dawni mieszkańcy wioski, którzy opowiadają o swych nieszczęściach i krzywdach doznanych od dziedzica
Lud – mieszkańcy wsi zgromadzeni podczas obrzędu dziadów, oni tworzą też Chór; jest pośród nich także matka Józia i Rózi oraz pasterka – kobieta w czerni, do której przychodzi ostatnie widmo (nie mylić z duchem pasterki Zosi).	Józio i Rózia – duchy lekkie, dwoje niewinnych dzieci, które nie zaznały na ziemi cierpienia i dlatego pokutują w czyśćcu. Mają szansę na życie wieczne
Starzec – jedna z osób z tłumu	Widmo (złego pana) – duch dziedzica wioski, duch ciężki, który za życia był nieludzko okrutny i niewrażliwy na krzywdę innych, nie ma więc dla niego ratunku przed piekielnymi mękami
	Dziewczyna (pasterka Zosia) – duch pośredni, piękna dziewczyna z wioski, która zmarła młodo. Karę ponosi za to, że gardziła zamęściem i zwodziła chłopców, doprowadzając ich do straszliwych cierpień; może odkupić swoje winy
	Milczące, tajemnicze Widmo (nie mylić z Widmem złego pana) – nie odstępuje na krok mieszkającej w wiosce i uczestniczącej w obrzędzie dziadów Pasterki odzianej w czerń. Guślarz nie jest w stanie się z nim porozumieć ani go odpędzić

Trzy kategorie duchów

Bohaterowie	Kategoria duchów	Sposób ich przywołania	O co proszą duchy?
Józio i Różia	Duchy lekkie	Zapalenie garści kądzieli	O dwa ziarenka gorczycy , które mają im zastąpić niezaznaną dotąd gorycz życia
Widmo	Duchy ciężkie	Zapalenie wódki	O to, by mógł przestać cierpieć męki i nawet dostać się do piekła, byle skończyły się męki głodu, pragnienia i szarpania jego ciała przez ptactwo
Dziewczyna (pasterka Zosia)	Duchy pośrednie	Zapalenie wianka z ziół	O to, by znów mogła stanąć na ziemi , by nie musiała istnieć zawieszona między niebem a ziemią

Przebieg akcji

Rozpoczęcie obrzędu dziadów

- Wieczorne spotkanie w cmentarnej kaplicy.
- Zasłonięcie okien – przygotowanie na przyjście duchów.
- Wezwanie przez Guślarza pokutujących duchów na obrzęd dziadów.

Duchy lekkie – Józio i Różia

- Płonąca garść kądzieli.
- Wezwanie duchów lekkich.
- Pojawienie się duchów dzieci – Józia i Rózi.
- Wina dzieci – życie bez najmniejszego cierpienia.
- Prośba o dwa ziarenka gorczycy.
- Przestroga przed nadmiarem słodyczy i beztroski w życiu.
- Odwołanie duchów.

Widmo złego pana

- Zapalenie kotła wódki.
- Przywołanie na obrzęd dziadów najcięższych duchów.
- Przerażające Widmo złego pana.
- Wieczne męki pragnienia i głodu są karą za brak miłosierdzia.
- Skargi sług bogatego dziedzica.
- Opowieść Kruka pobitego na śmierć za kradzież jabłek.
- Opowieść Sowy, która zamarzyła wraz z dzieckiem przed bramą dziedzica.
- Przestroga Widma przed grzechem nieczułości na ludzką krzywdę.
- Odwołanie ducha.

Duch pasterki Zosi

- Zapalenie święconego wianka.
- Wezwanie duchów pośrednich.
- Przybycie ducha Dziewczyny – pasterki Zosi.

- Kara za lekceważenie uczuć innych.
- Proroctwo Guślarza – dwuletnia pokuta Zosi.
- Prestroga Zosi przed próżnością i obojętnością wobec ludzi.
- Odwołanie ducha.

Milczące Widmo

- Zakończenie rytuałów związanych z obrzędem dziadów.
- Pojawienie się niewywoływanego widma.
- Milczenie zjawy i nieposłuszeństwo rozkazom Guślarza.
- Pasterka w żałobie.
- Widmo podążające krok w krok za Pasterką.

Nastrój utworu

Otoczenie, w jakim odbywa się obrzęd dziadów, tworzy jedyną w swoim rodzaju atmosferę grozy, typową także dla romantycznych ballad czy malarstwa epoki. Pora roku (jesień) i doby (noc, ciemność) oraz sceneria (kaplica cmentarna) wywołują przerażenie i niepokój. Powtarzające się wypowiedzi Chóru: „Ciemno wszędzie, głucho wszędzie. Co to będzie, co to będzie?” wzmagają napięcie.

Moralność w *Dziadach*, części II. "Prawdy żywe"

Józio i Różia	<ul style="list-style-type: none"> • para dzieci, które w życiu zaznały jedynie szczęścia, nie znają cierpienia i z tego powodu są nieszczęśliwe po śmierci • ostrzegają przed nadmiarem słodyczy (przyjemności) • proszą o dwa ziarna gorzycy 	Nauka moralna: „Kto nie doznał goryczy ni razu, Ten nie dozna słodyczy w niebie” ↓ Aby osiągnąć pełnię człowieczeństwa, konieczne jest doświadczenie wszystkiego, co ludzkie – także cierpienia
Widmo (duch złego pana)	<ul style="list-style-type: none"> • pan pobliskiej wioski zmarły trzy lata wcześniej • za życia człowiek okrutny i bezduszny: chłopca, który z głodu, zerwał kilka jabłek w jego sadzie, kazał zachłostać na śmierć (opowieść Kruka), wypędził na mróz kobietę z maleńkim dzieckiem (opowieść Sowy) • po śmierci cierpi stale głód i pragnienie, jest prześladowany przez ptaki – duchy skrzywdzonych • ma świadomość, że nikt nie może mu pomóc 	Nauka moralna: „Bo kto nie był ni razu człowiekiem, Temu człowiek nic nie pomoże” ↓ Miarą człowieczeństwa jest stosunek do innych ludzi – trzeba wystrzegać się okrucieństwa, nieczułości
Dziewczyna (duch pasterki Zosi)	<ul style="list-style-type: none"> • dziewczyna z pobliskiej wioski zmarła w wieku 19 lat • za życia odrzucała uczucia zakochanych w niej chłopców • po śmierci jest zawieszona między ziemią i niebem, stale unosi ją wiatr 	Nauka moralna: „Kto nie dotknął ziemi ni razu, Ten nigdy nie może być w niebie”

	<ul style="list-style-type: none"> • prosi, by młodzieńcy przyciągnęli ją do ziemi • według słów Guślarza Zosia musi jeszcze „latać z wiatrem ze dwa roki”, później zostanie zbawiona 	↓ Nie wolno lekceważyć uczuć innych ludzi, zwłaszcza miłości
--	---	---

Dziady jako dramat romantyczny

W II części *Dziadów* Adama Mickiewicza można odnaleźć elementy nawiązujące do dramatu antycznego i Szekspirowskiego.

Podobieństwa między tragedią grecką a II częścią Dziadów

- Obecność przewodniczącego obrzędowi Guślarza.
- Przeplatanie się wypowiedzi Guślarza z wypowiedziami Chóru.
- Wierność zasadzie trzech jedności, tj. jedności czasu, miejsca i akcji.
- Rezygnacja z wprowadzenia na scenę elementów okropności, ohydy.
- Sięganie do tradycyjnych ludowych opowieści jako analogia do wykorzystywania mitów przez greckich autorów tragedii starożytnych.

Związki z dramaturgią Szekspira

- Motto II części *Dziadów*: „Są dziwy w niebie i na ziemi, o których ani śniło się waszym filozofom” (cytat z *Hamleta*).
- Obecność duchów, zjaw i ich współistnienie ze światem realnym.
- Nastrój grozy, niepokoju, tajemnicy.
- Motyw zbrodni i kary.

Inne cechy typowe dla dramatu romantycznego

- Miłość jako motor ludzkich działań; sugestia samobójstwa popełnionego z miłości (wskazuje na nie poprzedzający II część *Dziadów* wiersz *Upiór* oraz tajemnicza postać nieposłusznego Guślarzowi Widma idącego uparcie za Pasterką noszącą żałobę, nie wiadomo po kim – cała jej rodzina jest zdrowa).
- Fragmentaryczność dzieła, dzieło otwarte (nie ma jednoznacznego zakończenia, utwór stawia pytania, daje możliwość dopowiedzenia dalszych treści, własnej interpretacji, a także dopisania kontynuacji).

Jaką funkcję pełni Chór w II części Dziadów?

- Powtarzając zdanie: „Ciemno wszędzie, głucho wszędzie, / Co to będzie, co to będzie?”, potęguje nastrój grozy. Zwraca też uwagę na scenerię (ciemność, niepokojąca cisza), która ów nastrój wywołuje, podkreśla, uwypukla pewne treści (warunki, w jakich odbywa się obrzęd, oczekiwanie).
- Wzmaga też napięcie, zapowiada niezwykle, tajemnicze wydarzenia, na które widz oczekuje z niecierpliwością, ale też z lękiem.
- W pewnym sensie, podobnie jak w tragedii greckiej, kwestie Chóru są też komentarzem do działań Guślarza i ludzi zgromadzonych w kaplicy – zamknięcie drzwi, zgaszenie świateł wywołują wrażenie tajemniczości i grozy, które podkreśla Chór.

Na podst. WSiP

Temat : „Piekło” i „niebo” na ziemi – obraz miłości Gustawa w IV części "Dziadów" Adama Mickiewicza

- Czytamy IV część "Dziadów" Adama Mickiewicza

Można skorzystać z:

<https://lektury.gov.pl/lektura/dziady-czesc-iv>

IV cz. "Dziadów" (https://pl.wikipedia.org/wiki/Dziady_cz%C4%99%C5%9B%C4%87_IV)

Jest to dramat o tematyce miłosnej, w którym głównym bohaterem jest nieszczęśliwy kochanek – Gustaw. Akcja utworu toczy się w dzień zaduszny między godziną dziewiątą wieczorem a północą, natomiast miejscem akcji jest dom greckokatolickiego księdza.

Do domu greckokatolickiego księdza i jego dzieci przychodzi Pustelnik, jego dawny uczeń Gustaw, którego ksiądz w pierwszej chwili nie rozpoznaje. Opowiada on księdzu historię swojego życia i miłości, a przełomowe momenty tej historii odmierzane są biciem zegara:

- **Godzina pierwsza - godzina miłości** - Pustelnik mówi o romantycznej miłości, jej boskim pochodzeniu i skutkach. Mówi też o związanej z miłością śmierci.
- **Druga godzina - godzina rozpacz** - Pustelnik, czyli rozpoznany już przez księdza Gustaw wspomina swoje zmarnowane przez nieszczęśliwą miłość życie. Skarży się na istniejące stosunki społeczne utrudniające połączenie się kochanków węzłem małżeńskim. W końcu przebija się sztyletem, ale nie pada.
- **Trzecia godzina - godzina przestrogi** - Ksiądz orientuje się, że Gustaw jest upiorem. Ten prosi księdza o przywrócenie obrzędu dziadów, przynoszącego ulgę czyścicowym duszom.

Miejsce zdarzeń

Chata prawosławnego księdza

Czas zdarzeń

Dzień Zaduszek

Bohaterowie

- Pustelnik - Gustaw

Nieszczęśliwie zakochany w Maryli. Wygląda jak trup, przypomina upiora (*tylko umarły dla świata*), przemoczony, błądy, drży, szalony, dziwacznie ubrany, na skroniach trawa, liście, jego towarzyszem jest gałąź jodły (widzi w niej gałązkę cyprysową-pamiątkę rozstania z ukochaną); ma sztylet. Próbuje popełnić samobójstwo

* Idę z daleka, nie wiem z piekła, czyli z raju

Chce, by ksiądz pokazał mu drogę

Zna miłość z "ksiąg zbójckich" (książki Rousseau, Goethego). Żal do księdza: *Ty mnie zabiłeś!-ty mnie nauczyłeś czytać!*

Wg księdza Pustelnik jest *"Zdrów na twarzy, lecz w sercu ma głębokie rany"*

- **Ksiądz**

Miał żonę, wychowuje dzieci

Trzy godziny z zakochanym Gustawem

miłość → rozpacz → przestroga

*Gdy na dziewczynę zawołają żono,/ Już ją żywcem pogrzebiono!

*Kto miłości nie zna, ten żyje szczęśliwy / I noc ma spokojną i dzień nietęskliwy

* Kobieto! puchu marny! ty wietrzna istoto!/Postaci twojej zazdrozczą anieli, /A duszę gorszą masz, gorszą niżeli...

* Kto za życia choć raz był w niebie,/Ten po śmierci nie trafi od razu

Godzina pierwsza - godzina miłości (godzina dziesiąta, gaśnie pierwsza świeca)

Pustelnik mówi o romantycznej miłości , jej boskim pochodzeniu i skutkach. Mówi też o związanej z miłością śmierci.

Druga godzina - godzina rozpacz (godzina jedenasta, gaśnie druga świeca)

Pustelnik, czyli rozpoznany już przez księdza Gustaw, wspomina swoje zmarnowane przez nieszczęśliwą miłość życie. Skarży się na istniejące stosunki społeczne utrudniające połączenie się kochanków węzłem małżeńskim. W końcu przebija się sztyletem, ale nie pada.

Trzecia godzina - godzina przestrogi (północ, gaśnie trzecia świeca)

Ksiądz orientuje się, że Gustaw jest upiorem. Ten prosi księdza o przywrócenie obrzędu dziadów, przynoszącego ulgę czyśćcowym duszom.

Romantyczna miłość Gustawa

- **uksztaltowały ją książki "zbójckie" (Nowa Heloiza, Cierpienia młodego Wertera); idealny obraz miłości**
- **Gustaw doświadcza - na wzór romantycznych bohaterów- bólu istnienia, choroby wieku (Weltschmerz)**

Weltschmerz - pojęcie nazywające ludzkie niepokoje i cierpienia związane z własną egzystencją; depresja, smutek, melancholia, apatia z powodu przekonania o niedoskonałości świata

* Wszystko, co było, już nie jest, wszystko, co będzie, jeszcze nie jest. Nie szukajcie gdzie indziej tajemnicy naszych bólów. (Alfred de Musset, Spowiedź dziecięcia wieku)

"Prawdy żywe" w II cz. "Dziadów"

* Kto za życia choć raz był w niebie, /Ten po śmierci nie trafi od razu

Niełatwo osiągnąć zbawienie, gdy zazna się szczęścia na ziemskiego.

Spotkanie romantyka i racjonalisty

Pustelnik/Gustaw	Ksiądz (prawosławny)
Prosi o przywrócenie obrzędu dziadów; pełen wewnętrznego niepokoju; zbuntowany, samotny, nieszczęśliwy	Przeciwny pogańskiemu obrzędowi dziadów; wg niego to obrzęd świętokradzki, wiąże się z zabobonami; odrzuca wiarę w duchy, upiory, modli się zarazem za dusze czyśćcowe, choć to istoty nierealne; żyje jakby w stanie rozdwojenia: ołtarz, magiczne rytuały-tak, ale i racjonalne spojrzenie na świat (mądrość - tak, ale najważniejsza-wiara)
Romantyk	Racjonalista ? <i>Ja we wszystko wierzę/Cokolwiek w Piśmie Świętym Chrystus nam ogłasza...</i>

Czy warto kochać , jeśli miłość może być źródłem cierpienia?

!!! Zobacz również opracowanie tematu:

„Piekło” i „niebo” na ziemi – obraz miłości Gustawa w IV części Dziadów

<https://epodreczniki.pl/a/pieklo-i-niebo-na-ziemi---obraz-milosci-gustawa-w-iv-czesci-dziadow/DCf0YYiym>